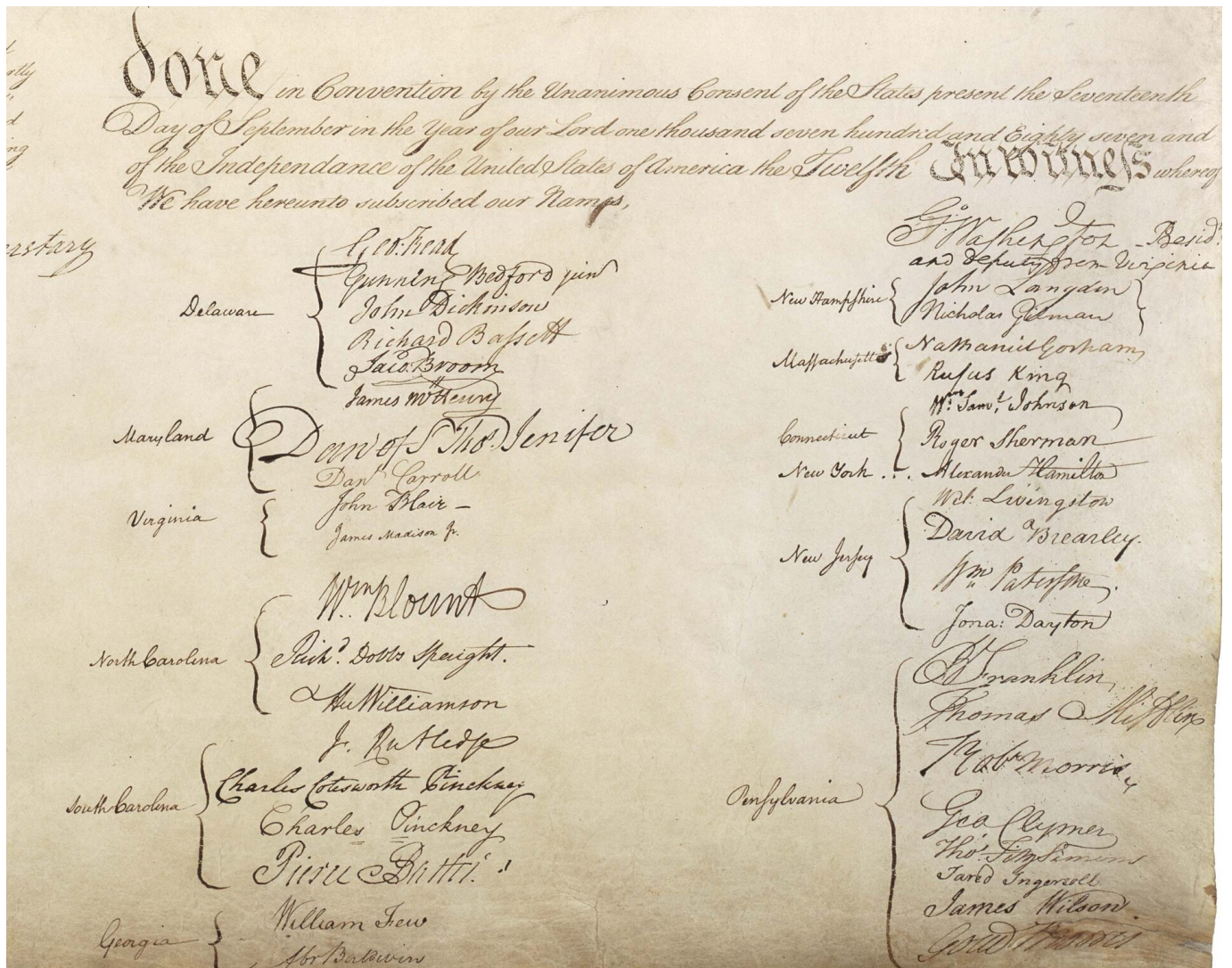

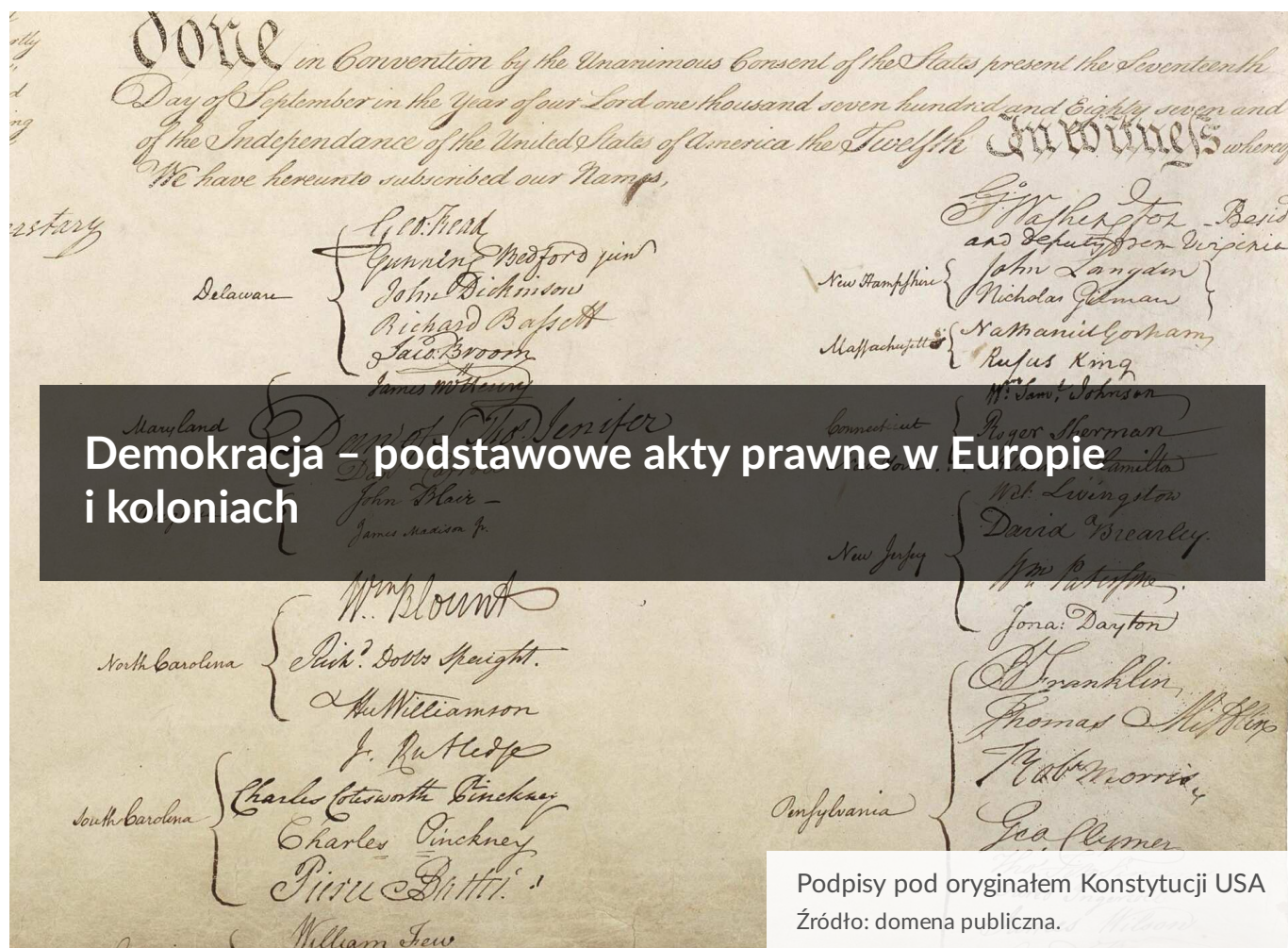
Demokracja – podstawowe akty prawne w Europie i koloniach

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Thomas Jefferson. Cytat za: Agata Czarnacka, *Cytując Jeffersona, Tusk powinien był dodać: „Byliśmy głupi”*, 8.07.2016 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

- Źródło: *Ustawa Rządowa z dnia 3-go maja 1791 roku*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].
- Źródło: *Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych*, dostępny w internecie: pl.wikisource.org [dostęp 22.09.2020 r.].
- Źródło: Emmanuel-Joseph Sieyès, *Co to jest stan trzeci?*, [w:] Stanisław Bogusław Lenard, Melania Sobańska-Bondaruk, *Wiek XVI-XVII w źródłach*, tłum. Mikołaj Jarosz, Warszawa 1997, s. 484.
- Źródło: *Materiały do nauk administracyjnych/Francja 1789-1814*, dostępny w internecie: pl.wikibooks.org [dostęp 22.09.2020 r.].
- Źródło: Monika Malmon, *Arystoteles a poszukiwania idealnego ustroju państwowego*, „Kultura i wartości” 2013, nr 2 (6), s. 17.
- Źródło: *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, 2002 r., dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].
- Źródło: *Artykuły henrykowskie*, dostępny w internecie: pthlodz.uni.lodz.pl [dostęp 22.09.2020 r.].
- Źródło: *Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Thomas Jefferson

Gdy idzie o władzę, nie mówmy więcej, że wystarczy zaufanie wobec tego, który ją sprawuje. Skrępujcie go zatem łańcuchami konstytucji po to, by nie mógł czynić zła.

Źródło: Thomas Jefferson. Cytat za: Agata Czarnacka, *Cytując Jeffersona, Tusk powinien był dodać: „Byliśmy głupi”*, 8.07.2016 r., dostępny w internecie: polityka.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Te słowa wypowiedział jeden z twórców amerykańskiej konstytucji, Tomasz Jefferson. Oddają one znaczenie aktów konstytucyjnych w nowożytnych państwach. Konstytucje jako akty prawne pojawiły się w okresie oświecenia, kiedy społeczeństwa europejskie postanowiły zdobyć udział w sprawowaniu władzy i ograniczyć władzę tradycyjną. Emancypacja obywatelska związana była nierozzerwalnie z nowymi prądami filozoficznymi, które wynikały z przemian społecznych i kulturowych. Grupą, która sięgnęła po władzę, była burżuazja bogacąca się po odkryciach geograficznych – grupa społeczna, która według słów Emmanuela-Josepha Sieyès'a była niczym, a chciała być wszystkim. Konstytucje realizowały zasady umowy społecznej, dawały poczucie wpływu na politykę państwa szerszym grupom społecznym i gwarantowały ochronę praw mniejszości, która nie rządziła w danym momencie. Idee oświeceniowe wpisane w konstytucję upodmiotowiały jednostki, dając im prawa obywatelskie i poczucie wpływu na wspólne sprawy.

Twoje cele

- Ocenisz znaczenie konstytucji dla funkcjonowania państwa demokratycznego.
- Scharakteryzujesz różne akty konstytucyjne powstałe w przeszłości.
- Uzasadnisz znaczenie konstytucji dla uporządkowania prawa wewnętrznego i ochrony praw jednostki.
- Wyszczególnisz podobieństwa w poszczególnych aktach konstytucyjnych.

Dla zainteresowanych

**Państwo demokratyczne
– kryteria**

**Rząd w państwie
demokratycznym**

**Władza ustawodawcza
w państwie
demokratycznym –
podsumowanie**

Fale demokratyzacji

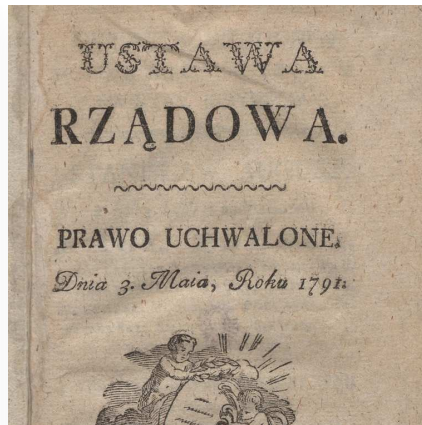
Zasady demokracji

**Wartości będące
fundamentem
współczesnej demokracji**

**Modele demokratyzacji:
reforma czy rewolucja**

Konstytucja 3 maja

**Konstytucyjne wzory –
konstytucje na świecie**

Akty konstytucyjne

**Trwałość i zmiana –
Konstytucja Stanów
Zjednoczonych**

**Najwyższy akt prawny –
konstytucja**

**Polskie konstytucje –
podsumowanie**

Początki konstytucji

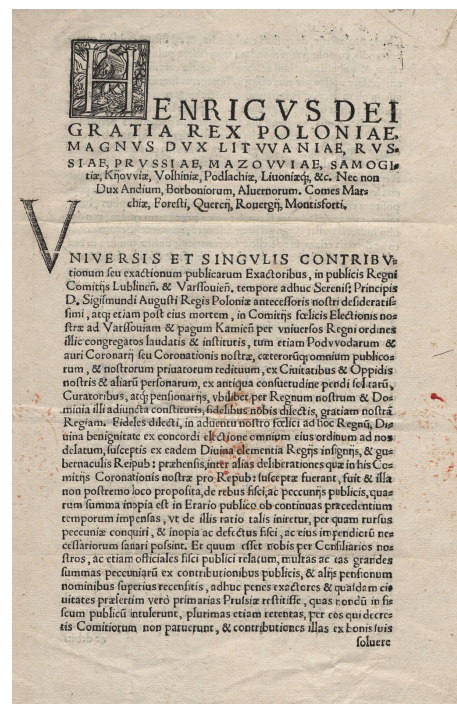
Nazwa aktu prawnego – **konstytucja** – pochodzi od łacińskiego słowa *constituere*, co oznacza: ustanawiać, urządzać, uporządkować, nadać (czemuś) określoną formę. Wyraźnie więc można zauważyć, że głównym zadaniem twórców konstytucji jest uporządkowanie relacji w obrębie państwa i społeczeństwa, wprowadzenie norm prawnych, które gwarantują wszystkim obywatelom określone prawa, mechanizmy ich dochodzenia.

Konstytucja w znaczeniu formalnym to akt normatywny uchwalony w szczególnym trybie, mający szczególną treść, formę i nazwę, a w znaczeniu materialnym obejmujący normy (także zwyczajowe) dotyczące zasad ustroju państwa, statusu jednostki w państwie (nie muszą być one zebrane w jednym akcie prawnym). Przykładem państwa, w którym normy konstytucyjne zawarte są w różnych aktach prawnych, jest Wielka Brytania. System polityczny tego państwa stanowią akty prawa stanowionego, konwenanse konstytucyjne, precedensy konstytucyjne oraz traktaty prawnicze. Konstytucje regulują podmiot władzy suwerennej, czyli definiują organy władzy państwowej, ustrój społeczno-gospodarczy w państwie, prawa i wolności jednostki oraz tryb zmiany ustawy zasadniczej.

W Polsce konstytucjami nazywano zebrane w jeden dokument i potwierdzone decyzją sejmu, senatu i króla postanowienia sejmku walnego.

Oznacza to, że konstytucje sejmowe były uchwalane przez sejmy ordynaryjne raz na dwa lata. Ich postanowienia, zanim stały się prawem, były potwierdzane przez sejmiki relacyjne.

Postanowienia te nie miały jednak charakteru długotrwale obowiązującego, najczęściej regulowały doraźne kwestie podatkowe lub wojskowe. Inne znaczenie miały artykuły henrykowskie. Uchwalony w roku 1573 dokument regulował wzajemne relacje między królem a szlachtą, wybór króla, sprawę następstwa tronu, gwarantował prawa szlacheckie, wreszcie dawał szlachcie możliwość detronizacji króla w sytuacji, kiedy ten naruszył swoje zobowiązania. Ten dokument obowiązywał wszystkich polskich władców elekcyjnych. Można więc uznać go za prekursora ustawy zasadniczej.

Artykuły henrykowskie

Źródło: Muzeum Historii Polski, licencja: CC BY-SA 3.0.

“ *Artykuły henrykowskie*

(1) Iż za żywota naszego my i potomkowie nasi królowie polscy (...) nie mamy mianować ani obierać, jakiego składać żadnym sposobem ani kształtem wymyślonym króla, na państwo sukcesora naszego sadzać, a to dlatego, aby zawdy wiecznymi czasy po zejściu naszym i potomków naszych wolne obieranie zostawało wszem stanom koronnym; dla czego i tytułu dziedzica używać nie mamy ani potomkowie nasi królowie polscy. (...)

(3) A w sprawach koronnych, które się dotykać będą osoby naszej i dostojęstwa naszego, poselstw do krajów cudzych wysyłanych i cudzych także poselstw słuchania i odprawowania, wojsk jakich albo żołnierzy zbierania albo przyjmowania, my i potomkowie nasi nic zaczynać i czynić nie mamy bez rady rad koronnych obojga narodu, spraw sejmowi należących w niczym nie naruszając (...).

Źródło: *Artykuły henrykowskie*, dostępny w internecie: pthlodz.uni.lodz.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Wskaż rozwiązania zawarte w artykułach henrykowskie, które wskazują na ponadczasowość aktu.

Pierwsze konstytucje

Pierwsze konstytucje, których rola w państwie nie budzi żadnych wątpliwości, były uchwalane w okresie **oświecenia**. Ich powstanie wiązało się z nowymi ideami oraz ruchami społecznymi prowadzącymi do powstawania demokratycznych ustrojów politycznych.

Stany Zjednoczone Ameryki

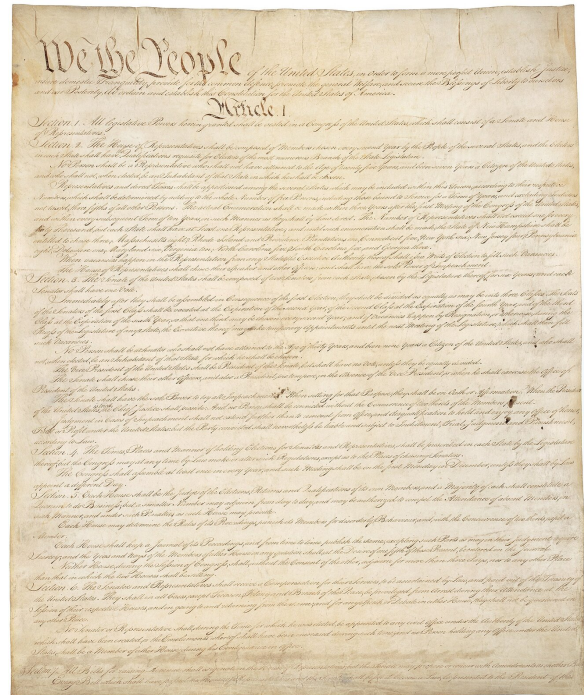
Pierwszą konstytucją, która została uchwalona, jest **Konstytucja Stanów Zjednoczonych**. Została napisana przez „ojców założycieli”, a uchwalono ją 17 września 1787 r. przez amerykański kongres, czyli przedstawicieli stanów, które 11 lat wcześniej ogłosiły niepodległość.

W Konstytucji Stanów Zjednoczonych zapisano trójpodział władzy.

Twórcy konstytucji wprowadzili zasadę separacji władzy, co oznacza, że poszczególne władze nie dysponują uprawnieniami z zakresu innych rodzajów władzy, a także wobec nich (np. brak inicjatywy ustawodawczej przez władzę wykonawczą, brak możliwości pociągnięcia władzy wykonawczej do odpowiedzialności politycznej przez parlament).

Do konstytucji „ojcowie założyciele” dołączyli **Deklarację** niepodległości Stanów Zjednoczonych. Ten dokument gwarantował „białym, wolnym mieszkańcom” dawnych kolonii brytyjskich podstawowe prawa obywatelskie, możliwość powoływania swoich przedstawicieli, wprowadzał zasadę odpowiedzialności władz przed wyborcami, gwarantował również prawo własności i tworzył ramy prawne do budowy społeczeństwa obywatelskiego.

Wielka Brytania w okresie wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych była już monarchią parlamentarną, ale nie miała spisanej konstytucji. Amerykanie w pewnym stopniu nawiązali do brytyjskich doświadczeń, równocześnie jednak, odwołując się do oświeceniowej idei **umowy społecznej** zaproponowanej przez Jana Jakuba Rousseau, wprowadzili system republikański, a na czele państwa postawili wybieranego w wyborach powszechnych, pozostającego poza polityczną kontrolą parlamentarną, prezydenta. Uchwalając konstytucję, ograniczyli prerogatywy władz federalnych, przekazując znaczącą część uprawnień władzom stanowym, reprezentującym dawne kolonie. Konstytucja dała im poczucie podmiotowości i wpływu na sytuację w państwie i kontrolę nad decyzjami podejmowanymi przez rządzących.

Pierwsza strona Konstytucji Stanów Zjednoczonych
Źródło: Constitutional Convention - U.S. National Archives and Records Administration, domena publiczna.

“ **Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych**

Uważamy następujące prawdy za oczywiste: że wszyscy ludzie stworzeni są równymi, że Stwórca obdarzył ich pewnymi nienaruszalnymi prawami, że w skład tych praw wchodzi prawo do życia, wolność i dążenia do szczęścia.

Że celem zabezpieczenia tych praw wyłonione zostały wśród ludzi rządy, których sprawiedliwa władza wywodzi się ze zgody rządzonych.

Że jeżeli kiedykolwiek jakakolwiek forma rządu uniemożliwiałaby osiągnięcie tych celów, to naród ma prawo taki rząd zmienić lub obalić i powołać nowy, którego podwalinami będą takie zasady i taka organizacja władzy, jakie wydadzą się narodowi najbardziej sprzyjające dla ich szczęścia i bezpieczeństwa. Roztropność, rzecz jasna, będzie dyktowała, że rządu trwałego nie należy zmieniać dla przyczyn błahych i przemijających; doświadczenie zaś wykazało też, że ludzie wolą raczej ścierpieć wszelkie zło, które jest do zniesienia, aniżeli prostować swoje ścieżki przez unicestwienie form, do których są przyzwyczajeni. Kiedy jednak długi szereg nadużyć i uzurpacji, zmierzających stale w tym samym kierunku, zdradza zamiar wprowadzenia władzy absolutnej i despotycznej, wówczas ich słusznym i ludzkim prawem, ich obowiązkiem staje się odrzucenie takiego rządu oraz stworzenie nowej straży dla swego przyszłego bezpieczeństwa.

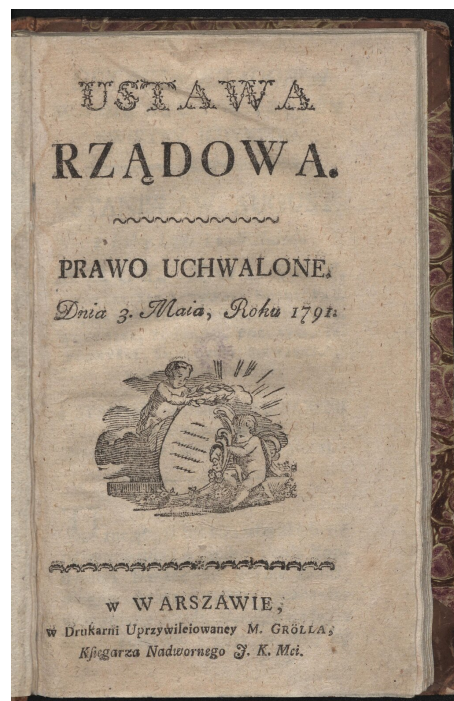
Źródło: Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych, dostępny w internecie: pl.wikisource.org [dostęp 22.09.2020 r.].

Zastanów się, jakie ważne postanowienia, inicjujące system republikański, zostały wprowadzone w Konstytucji Stanów Zjednoczonych.

Rzeczpospolita Obojga Narodów

W okresie oświecenia również w Europie powstawały ustawy zasadnicze. W maju 1791 r. została uchwalona **Konstytucja 3 maja**, dokument, który nadał nowe znaczenie pojęciu *konstytucja*. Stał się on ustawą zasadniczą Rzeczypospolitej, a nie jak dotąd ustawą uchwalaną na zakończenie każdego sejmiku walnego. W konstytucji doszło do określenia minimalnego czasu jej

obowiązywania, który ustalono na 25 lat. Konstytucja 3 maja wprowadziła do polskiego systemu politycznego pewne elementy filozofii oświeceniowej, choćby trójpodział władzy. System demokracji szlacheckiej w Rzeczypospolitej był specyficzną formą rządzenia państwa w okresie nowożytnym, konstytucja tak naprawdę wzmacniała pozycję króla, a ograniczała prawa szlachty, czyli grupy, która decydowała o systemie politycznym. Dlatego rozwiązania konstytucji nie wprowadzały ważnych dla filozofów oświeceniowych wartości, jakimi była równość wobec prawa i zniesienie przywilejów stanowych. Pamiętając jednak o słabej pozycji polskich mieszczan i realnym podziale wśród szlachty, której znacząca część nie chciała wprowadzać ograniczeń politycznych, konstytucja uchwalona w 1791 r. była z całą pewnością drogą we właściwym kierunku. Niestety, nie obowiązywała ona zbyt długo, ponieważ doszło do rozbiorów Rzeczypospolitej. Na mocy konstytucji Rzeczpospolita pozostała monarchią konstytucyjną i zostały wprowadzone pierwsze prawa polityczne dla niewielkiej reprezentacji polskiego mieszczaństwa.

Strona tytułowa Konstytucji 3 maja wydanej w 1791 r.

Źródło: Polona.pl, domena publiczna.

“ **Ustawa Rządowa z dnia 3-go maja 1791 roku**

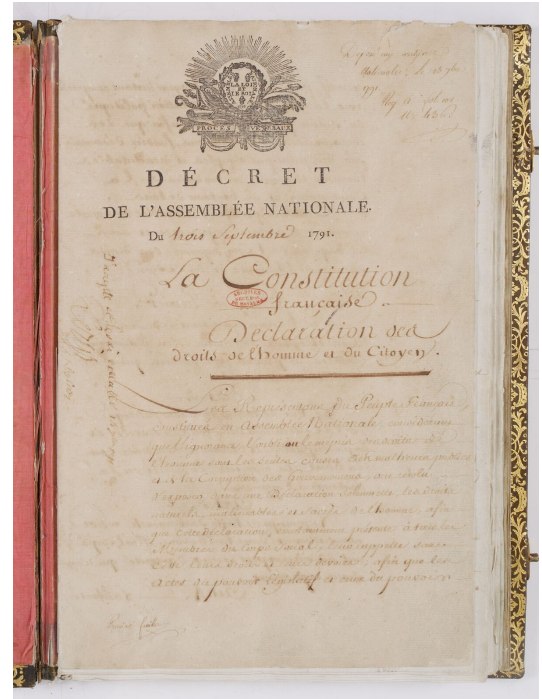
Godność stanu szlacheckiego w Polsce za równą wszelkim stopniom szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznajemy. Wszystką szlachtę równymi być między sobą uznajemy, nie tylko co do starania się o urzędy i sprawowanie posług ojczyźnie, honor, sławę, pożytek przynoszących, ale oraz co do równego używania przywilejów i prerogatyw, stanowi szlacheckiemu służących, nade wszystko zaś prawa bezpieczeństwa osobistego, wolności osobistej i własności gruntowej i ruchomej, tak jak od wieków każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy i zachowujemy, zaręczając najuroczyściej, iż przeciwko własności czyjejkolwiek żadnej odmiany lub ekscepcji w prawie nie dopuścimy, owszem, najwyższa władza krajowa i rząd przez nią ustanowiony żadnych

pretensyj pod pretekstem *iurium regalium* i jakimkolwiek innym pozorem do własności obywatelskich bądź w części, bądź w całości rościć sobie nie będzie.

Źródło: Ustawa Rządowa z dnia 3-go maja 1791 roku, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Francja

Z punktu widzenia rewolucyjnej Francji, w której w analogicznym okresie walczyła o swoje prawa **burżuazja**, reformy przeprowadzone w Polsce, uprzywilejowujące jedną grupę społeczną, były niewystarczające. Pierwsza **konstytucja we Francji została uchwalona 3 września 1791 r.** Francja była wówczas w okresie rewolucji skierowanej przeciwko absolutystycznej władzy króla, a wywołanej przez przedstawicieli burżuazji. Bogatych, wykształconych przedstawicieli wolnych zawodów, sięgających po współdecydowanie o polityce państwa, w którym płacili podatki. Konstytucja uchwalona 3 września 1791 r. była więc rozwiązaniem kompromisowym między zwolennikami monarchii a przedstawicielami stanu trzeciego, prześlakniętymi oświeceniowymi ideami umowy społecznej.

Pierwsza strona francuskiej konstytucji z 1791 r.

Źródło: domena publiczna.

((Emmanuel-Joseph Sieyès

Co to jest stan trzeci?

1. Czym jest stan trzeci? – Wszystkim.
2. Czym był on dotąd w życiu politycznym? – Niczym.
3. Czego żąda? – Być czymś.

(...) na stanie trzecim opierają się sprawy publiczne w 19/20 części
(...) stan trzeci jest obciążony tym wszystkim, co w rzeczywistości jest ciężarem – i wszelkimi służebnościami, od których uchyla się stan uprzywilejowany. Dobrze płatne i zaszczytne stanowiska są obsadzone wyłącznie przez członków stanu uprzywilejowanego
(...) Któż ośmieliłby się powiedzieć, że stan trzeci nie posiada

wszystkiego co potrzebne jest do tego, by tworzyć naród? Jest on mocarzem, którego jedno ramię jest jeszcze skrępowane. Gdyby zniesiono stan szlachecki, naród nic by na tym nie stracił, przeciwnie tylko by zyskał. A zatem, czym jest stan trzeci? – wszystkim, ale wszystkim krępowany i uciskany.

Źródło: Emmanuel-Joseph Sieyès, *Co to jest stan trzeci?*, [w:] Stanisław Bogusław Lenard, Melania Sobańska-Bondaruk, *Wiek XVI–XVII w źródłach*, tłum. Mikołaj Jarosz, Warszawa 1997, s. 484.

Jeden z głównych rewolucjonistów, Maksymilian Robespierre, miał powiedzieć, że jeśli władza wykonawcza zostanie ograniczona kompetencjami parlamentu, to jej forma ma znaczenie drugorzędne. Oznaczało to zgodę rewolucjonistów na wprowadzenie zasad monarchii konstytucyjnej i pozostawienie władzy wykonawczej w rękach Ludwika XVI. W konstytucji francuskiej zostały zawarte idee oświeceniowe, ustanowiono trójpodział władzy, przekazano władzę ustawodawczą w ręce parlamentu, jej częścią stała się **Deklaracja praw człowieka i obywatela**, wprowadzająca równość wobec prawa i znosząca przywileje stanowe.

Zgodnie z sugestią Robespierre’a, **Konstytuanta** dokonała samorozwiązania po uchwaleniu konstytucji, a posłowie mieli zakaz reelekcji w kolejnych wyborach parlamentarnych. Konstytucja monarchii francuskiej przetrwała tylko dwa lata. Było to spowodowane nadużywaniem przez króla przyznanego mu prawa weta oraz jego zdradą na rzecz pierwszej koalicji, z którą walczyła rewolucyjna Francja. Ludwik XVI zaakceptował konstytucję, ponieważ został do tego zmuszony, ale nie chciał ograniczenia swoich uprawnień. Króla doprowadziło to na gilotynę, a Francja stała się republiką. Kolejne konstytucje francuskie, uchwalona w roku 1793 **jakobińska** (nie weszła w życie) czy **konstytucja dyrektorialna z 1795 r.**, opierały się również na ideach oświeceniowych. Jakobini uchwalili bardzo radykalne reformy w swojej ustawie zasadniczej, wprowadzając m.in. powszechne prawo wyborcze, ale stan wojny nie sprzyjał wprowadzeniu tych ustaleń w praktyce. Po upadku jakobinów i przejęciu władzy przez Dyktatoriat uchwalono konstytucję umacniającą pozycję średniej i bogatej burżuazji, i w jej ręce oddając władzę w Republice Francuskiej. Przetrwała ona do 1799 r., do zamachu stanu Napoleona Bonapartego, który, po przejęciu władzy we Francji, ograniczył uprawnienia parlamentu, a sobie, najpierw jako konsulowi, potem cesarzowi, przyznał rzeczywistą władzę polityczną. Wszystkie konstytucje francuskie pozostawiły jednak zasadę równości wobec prawa, ochronę prawa własności – żadna nie przywróciła przywilejów stanowych.

Porównaj zmiany polityczno-społeczne wprowadzone przez konstytucje w Rzeczypospolitej i Francji.

Słownik

burżuazja

(z fr. *bourgeoisie* – mieszczaństwo); pierwotnie synonim mieszczaństwa, następnie ogółu przedsiębiorców i osób zamożnych; od końca XV w. jest to określenie górnych, zamożnych warstw mieszczaństwa, odróżniających się od szlachty, a także ludu żyjącego z pracy swoich rąk

deklaracja

publiczna wypowiedź w jakiejś sprawie; pisemne oświadczenie składane gdzieś lub publikowane mające charakter prawny

konstytuanta

organ powołany specjalnie przez suwerena, złożony z wybranych przez niego reprezentantów, któremu powierzone zostaje opracowanie i uchwalenie konstytucji

konstytucja

(z łac. *constituo* – urządzać, ustanawiać, regulować); akt prawny, określany także jako ustawa zasadnicza, która zazwyczaj ma najwyższą moc prawną w systemie źródeł prawa w państwie; na straży konstytucji stoi głowa państwa, często nad jej przestrzeganiem czuwa specjalny trybunał

umowa społeczna

termin filozoficzny łączący w sobie wiele różnych teorii, których tematem są umowy dorozumiane, przy pomocy których ludzie tworzą narody i utrzymują porządek społeczny

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją i wykonaj ćwiczenia.

Rok 1789:
Deklaracja praw człowieka i obywatela
– krok do nowej konstytucji

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1AzSKSEQ>

Oprac. na podst.: 20 czerwca. W 1789 roku we Francji przedstawiciele trzeciego stanu przenieśli się do sali gry w piłkę, twojahistoria.pl [dostęp: 20.05.2021].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Rok 1789: Deklaracja praw człowieka i obywatela – krok do nowej konstytucji.

Ćwiczenie 1

Przedstaw, jaki cel przyświecał stanowi trzeciemu w czasie obrad w sali do gry w piłkę.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, dlaczego przedstawiciele stanu trzeciego chcieli uchwalić konstytucję.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, jak zmieniała się pozycja przedstawicieli stanu trzeciego po uchwaleniu Deklaracji praw człowieka i obywatela.

Ćwiczenie 4

Podaj, do czego doprowadził króla brak zgody na współpracę ze społeczeństwem francuskim.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ *Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych*

Roztropność, rzecz jasna, będzie dyktowała, że rządu trwałego nie należy zmieniać dla przyczyn błahych i przemijających; (...) Kiedy jednak długi szereg nadużyć i uzurpacji, (...) zdradza zamiar wprowadzenia władzy absolutnej i despotycznej, wówczas ich słusznym i ludzkim prawem, ich obowiązkiem staje się odrzucenie takiego rządu oraz stworzenie nowej straży dla swego przyszłego bezpieczeństwa.

Źródło: *Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych*, dostępny w internecie: pl.wikisource.org [dostęp 22.09.2020 r.].

Zaznacz właściwe zakończenie zdania.

Twórcy deklaracji niepodległości uważali, że...

- ☐ zmiana władzy może dokonać się tylko w obrębie dynastii.
- ☐ nie powinno się zmieniać formy władzy bez względu na jej nadużycia.
- ☐ najlepszą formą sprawowania władzy jest monarchia.
- ☐ suwerenny naród ma prawo dokonania wyboru sposobu sprawowania władzy.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ ***Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.***”

Przedstawiciele Ludu Francuskiego, ukonstytuowani w Zgromadzenie Narodowe, uważając, że nieznajomość, zapomnienie i lekceważenie Praw Człowieka są jedynymi przyczynami nieszczęść publicznych i nadużyć rządów, postanowili przedstawić w uroczystej Deklaracji naturalne, niezbywalne i święte prawa Człowieka w celu, aby ta Deklaracja stale obecna wśród członków społeczeństwa, przypominała im nieustannie ich prawa i obowiązki, aby akty Władzy Ustawodawczej i Wykonawczej mogły być w każdej chwili porównywane z celem każdej instytucji państwowej i były dzięki temu bardziej szanowane; aby żądania obywateli oparte odtąd na zasadach prostych i niewątpliwych były ukierunkowane zawsze na utrzymanie Konstytucji i szczęścia ogólnego.

Wobec powyższego, Zgromadzenie Narodowe uznaje i deklaruje, w obecności i pod auspicjami Istoty Najwyższej, następujące prawa Człowieka i Obywatela.

Artykuł I

Ludzie rodzą się i pozostają wolni i równi w swych prawach. Różnicowania społeczne mogą być oparte wyłącznie na pożytku powszechnym.

Artykuł II

Celem każdej organizacji politycznej jest zachowanie naturalnych i nieprzedawnialnych praw człowieka. Prawami tymi są: wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi.

Artykuł III

Źródło wszelkiego zwierzchnictwa spoczywa całkowicie w Narodzie. Żadne ciało, żadna jednostka nie może wykonywać władzy, która nie pochodzi wyraźnie od Narodu.

Źródło: *Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r.*, dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Treść powyższego dokumentu została uchwalona w czasie rewolucji burżuazyjnej we Francji.	☐	☐
Dokument ten stał się podstawą Powszechnej deklaracji praw człowieka.	☐	☐
Zgodnie z tym dokumentem zostały potwierdzone przywileje stanowe.	☐	☐
Dokument podkreślał znaczenie suwerennej woli narodu w przekazywaniu władzy demokratycznym instytucjom.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*

Prawa ludu do nietykalności osobistej, mieszkania, dokumentów i mienia nie wolno naruszać przez bezzasadne rewizje i zatrzymanie; nakaz w tym przedmiocie można wystawić tylko wówczas, gdy zachodzi wiarygodna przyczyna potwierdzona przysięgą lub zastępującym ją oświadczeniem. Miejsce podlegające rewizji oraz osoby i rzeczy podlegające zatrzymaniu powinny być w nakazie szczegółowo określone.

Źródło: *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, 2002 r., dostępny w internecie: libr.sejm.gov.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Przeanalizuj źródło i zaznacz właściwe odpowiedzi.

☐

W myśl zasady przedstawionej w źródle każdy organ państwa musi działać zgodnie z przepisami prawa.

☐

W źródle została przedstawiona zasada nietykalności osobistej i majątkowej.

☐

Zasada przedstawiona w źródle daje władcy możliwość samodzielnego decydowania o konfiskacie majątku zbuntowanych poddanych.

☐

Zasada przedstawiona w źródle gwarantuje każdemu obywatelowi, że nie będzie w stosunku do niego nadużywana władza, ponieważ na każde ograniczenie jego praw musi wyrazić zgodę sąd (wystawić nakaz).

Materiał źródłowy do ćwiczeń 4 i 5.

“ **Monika Malmon**

Arystotelesa poszukiwania idealnego ustroju państwowego

Najlepszą formą rządów jest arystokracja, która, zdaniem Arystotelesa, ma najwięcej zalet, gdyż osoby zajmujące się polityką i sprawami państwowymi są wybierani ze względu na bogactwo i wartość moralną – cnotę, a to jest gwarantem dobrych rządów. Cechą rządów arystokracji jest praworządność, która polega na posłuszeństwie wobec istniejących praw. Kolejną są dobre prawa, którym podlegają obywatele. Jeśli chodzi o sformułowanie „dobre prawa”, to zachodzą tu dwie ewentualności: prawa są możliwie najlepsze w istniejących warunkach, albo są bezwzględnie najlepsze, choć to rzadko spotykana ewentualność. Ta forma rządów jest dla Arystotelesa ideałem, który nie jest możliwy do spełnienia w większości państw, jedynie może zaistnieć w formie politei.

Źródło: Monika Malmon, *Arystotelesa poszukiwania idealnego ustroju państwowego*, „Kultura i wartości” 2013, nr 2 (6), s. 17.

Ćwiczenie 4

Rozstrzygnij, czy Arystoteles był zwolennikiem rządów demokratycznych. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do tekstu.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 5

Odwołując się do materiału źródłowego, wskaż fragmenty tekstu, które mogą świadczyć, że Arystoteles byłby zwolennikiem rozwiązań konstytucyjnych.

Materiał źródłowy do ćwiczeń 6 i 7.

Źródło 1

“ *Artykuły henrykowskie*

1. Iż za żywota naszego my i potomkowie nasi, królowie polscy i ciż, wielkie książęta Litewskie, Ruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Inflanckie i innych państw, nie mamy mianować ani obierać jakiego, składać żadnym sposobem ani kształtem wymyślonym, króla, na państwo sukcesora naszego sadzać, a to dlatego, aby zawdy wiecznymi czasy po zejściu naszym i potomków naszych wolne obieranie zostało wszem stanom koronnym; dla czego i tytułu dziedzica używać nie mamy ani potomkowie nasi, królowie polscy.
2. O wojnie albo ruszeniu pospolitym nic zaczynać nie mamy, mimo pozwolenie Sejmowe wszech Stanów, ani za granice Koronne obojga narodu Rycerstwa Koronnego wojennym obyczajem wywodzić żadnym sposobem, ani prośbą naszą Królewską, ani płaceniem piąci grzywien super hastam, My i Potomkowie nasi Królowie Polscy nie mamy i słowem naszym Królewskim przyrzekamy.
3. A jeśliby (czego Boże uchowaj) co przeciw prawom, wolnościom, artykułom, kondycjom wykroczyli albo czego nie wypełnili, tedy obywatele koronni obojga narodów od posłuszeństwa i wiary nam powinien wolne czynimy i panowania.

Źródło: *Artykuły henrykowskie*, dostępny w internecie: pthlodz.uni.lodz.pl [dostęp 22.09.2020 r.].

Artykuły henrykowskie

szlachecka prekonstytucja

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Powyższy dokument wskazuje na ugruntowany system demokracji szlacheckiej w Rzeczypospolitej.	☐	☐
Postanowienia dokumentu gwarantują zasady odpowiedzialności politycznej króla przed szlachtą.	☐	☐
Powyższy dokument wprowadził w Rzeczypospolitej zasadę dziedziczności tronu.	☐	☐
Dokument gwarantował władcy możliwość podejmowania suwerennych decyzji w polityce zagranicznej.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Zajmij stanowisko: czy zgadzasz się z twierdzeniem autora umieszczonym na ilustracji, czyli że artykuły henrykowskie można uznać za „szlachecką prekonstytucję”? Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do tekstu źródłowego 1.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

“ *Materiały do nauk administracyjnych/Francja 1789–1814* ”

W roku 1793 została uchwalona tzw. Konstytucja jakobińska, która miała wprowadzić ustrój republiki demokratycznej. Jej integralną częścią była zmieniona „Deklaracja praw człowieka i obywatela”, w swej nowej wersji silnie podkreślająca zasady równości, prawa do pracy, opieki publicznej i oświaty. Zmieniono charakter prawa własności, a opór przeciwko uciskowi miał być obywatelskim obowiązkiem, a nie tylko prawem, z którego obywatele mogli, ale nie musieli skorzystać. Odwołano się także do zasad demokracji bezpośredniej i instytucji referendum ludowego, odrzucając zasadę trójpodziału władz na rzecz zasady koncentracji władzy państwowej. Szerokie kompetencje powierzono zgromadzeniom pierwiastkowym (wybór posłów, urzędników, sędziów, inicjatywa ustawodawcza, prawo weta, przedstawianie kandydatów do Rady Wykonawczej, rozpatrywanie projekty ustaw). Zakładano tym samym istnienie prymatu władzy ustawodawczej nad wykonawczą. Konstytucja ta jednak nigdy nie weszła w życie.

Źródło: *Materiały do nauk administracyjnych/Francja 1789–1814*, dostępny w internecie: pl.wikibooks.org [dostęp 22.09.2020 r.].

Wykaż, że w konstytucji jakobińskiej zawarta została zasada suwerenności ludu. Odwołaj się do trzech argumentów.

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wąsiel-Alberska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Demokracja – podstawowe akty prawne w Europie i koloniach

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

13. Charakteryzuje główne fazy kształtowania się demokracji i upowszechniania praw wyborczych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje teksty dokumentów;
- formułuje wnioski na podstawie analizowanych tekstów źródłowych;
- dyskutuje na temat znaczenia konstytucji w demokratycznych państwach.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- lekcja odwrócona;
- burza mózgów;
- analiza tekstu źródłowego;

- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Podział zespołu klasowego na trzy grupy. Każda z nich przygotowuje teksty jednej z deklaracji i konstytucji trzech państw: Rzeczypospolitej, Francji i Stanów Zjednoczonych, oraz informacje na temat ich uchwalenia. Zespoły na podstawie tekstów źródłowych przygotowują też pytania dla pozostałych uczniów. Zespół, któremu przydzielono Francję, może wykorzystać animację z e-materiału.

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Lekcja rozpoczyna się od burzy mózgów. Uczniowie wspólnie ustalają definicję pojęcia „konstytucja” i sprawdzają jego poprawność w literaturze.

Faza realizacyjna

1. Każda z grup przedstawia okoliczności uchwalenia dokumentów w wybranym państwie. Lider grupy prosi pozostałych uczniów, aby poszukali fragmentów tekstów i odpowiedzieli na przygotowane przez grupę pytanie. Inni członkowie grupy moderują działania reszty klasy.
2. Podobne czynności przeprowadzane są przez każdą z trzech grup. Po każdym takim fragmencie lekcji na tablicy jest zapisywana notatka, tak aby powstała tabela, w której można będzie porównać postanowienia konstytucji wszystkich trzech państw.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie, korzystając z tabeli, oceniają rozwiązania konstytucyjne wprowadzone w każdym z omawianych państw. Odnoszą się do okoliczności historycznych, w których one powstały.

2. Klasa rozpoczyna dyskusję na temat: „Po co nam konstytucja”.

3. Wybrana osoba podsumowuje dyskusję.

Praca domowa:

Uczniowie proszeni są o stworzenie schematu konstytucji idealnego państwa.

Materiały pomocnicze:

Agata Czarnacka, *Cytując Jeffersona, Tusk powinien był dodać: „Byliśmy głupi”*, polityka.pl.

Artykuły henrykowskie, pthlodz.uni.lodz.pl.

Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych, pl.wikisource.org.

Konstytucja USA, libr.sejm.gov.pl.

Ustawa Rządowa z dnia 3-go maja 1791 roku, libr.sejm.gov.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Animacja może zostać wykorzystana jako wstęp do dyskusji na temat znaczenia konstytucji.